

Toen ik tien jaar oud was verhuisden mijn ouders van het drukke Amsterdam naar Friesland, een klein huisje in het groene vlakke landschap. Opeens veranderde alles: Ik ging van een Montessorischool naar een dorpschool, ik landde te midden van de Friezen, bezocht een Rijksscholengemeenschap in Harlingen – later in mijn bijzijn feestelijk omgedoopt tot RSG Simon Vestdijk. De overgang kon niet groter zijn, het was of ik in de teletijdmachine had plaatsgenomen of naar een andere planeet was gebeamd. Met Friesland heb ik in deze periode een haat-liefdeverhouding opgebouwd: De lucht van mest kan me nu nog een diep gevoel van thuiskomen geven. Die geur zet je met beide benen op de grond. Het open wijde landschap biedt een ruimte waar je in Nederland naar kunt verlangen. Storm onder de dakpannen klinkt voor mij als een slaaplied. Een fietsrit naar de dijk maakt je hoofd leeg. Het klotsen van de zee tegen de basaltblokken brengt troost.

En dan komt er ook weer de forse tegenzin tegen de provincie. Zo'n straatje met paaltjes, de Blokker en een kleine Hema. Het naar mijn gevoel altijd tegen de wind in naar school fietsen. Een diep gevoel van eenzaamheid. De mensen, recht door zee, maar zeker niet altijd open-minded. De hoofdmeester sloeg de kinderen soms, achteraf in de gang. Ik herinner me hoe de enige buurvrouw die we hadden, een boerin, haar gordijnen oplichtte en een opmerking maakte over een toevallige voorbijganger: 'Daar loopt een zwartje.' En zo konden ook de kinderen in mijn klas tegen me zeggen: 'Do bist in aparte.' Jij bent anders... jij staat er buiten...

Ik heb de Friese taal altijd mooi gevonden en hoewel ik het nooit helemaal heb leren spreken of schrijven, kan ik het prima verstaan. Ik herinner me dat ik op tienjarige leeftijd als enige in mijn klas een foutloos Fries dictee maakte, niet omdat ik er ook maar ooit van gehoord

had maar omdat ik een goed visueel geheugen had. Ik klom tussen de kinderen op in de pikorde door af en toe iets in het Fries te roepen, het was pure zelfverdediging, 'ôfbliuwe' (afblijven) riep ik als ze aan mijn haar trokken tot één van ons niet meer kon: Ik moest mijn plaats bevechten en de taal speelde daar een rol in. Het horen van die taal brengt me heel snel terug bij vergeten gevoelens, zoals ook geuren dat met het geheugen kunnen doen. Onlangs ben ik met de camera teruggekeerd naar Friesland om er een nieuwe verhouding toe te zoeken. Hoe kijk ik nu naar het landschap, de mensen? Het was een intense ervaring waarbij ik opnieuw contact maakte met beweging en stilstand in het landschap. Het razen van witte molenwieken tegen een donkere lucht, schapenkeutels op de dijk, over het water vertrekt de boot naar Vlieland. Zoute wind. Het ging me niet om een nostalgisch tochtje, eerder om het zoeken van aansluiting bij een tijd die ik in mijn leven apart had gezet.

Daarom ben ik beelden en aantekeningen gaan verzamelen. Kan ik nu, in deze tijd een nieuwe verbinding maken? *Rûzje, rûzje, wyn / Sjong dat liet fan wiere minne* (...) Wind, fluister, zing dat lied van echte liefde, is de eerste regel van een Fries liedje. Ik ben Friese gedichten gaan lezen, verbaasd dat ik het kon volgen en voorlezen, al kan ik zelf niet op die woorden komen. Het is voor mij de taal van het onderbewuste. En de dichters fungeren hierin als een soort gids.

En terwijl ik langs de dijk rijd met mijn Volkswagenbusje, terwijl ik dat busje parkeer bij een punt dat Zwarte Haan heet, waar grote groepen witte vogels over het wad lijken te schaatsen, terwijl ik stiekem in dat busje aan de dijk overnacht, realiseer ik me dat ik naar Friesland, waar ik nooit thuis heb gehoord, waar ik altijd *import* ben gebleven, heimwee heb gehad.

Ester Eva Damen

Ester Eva Damen makke yn gearwurking mei
Tsead Bruinja, Elmar Kuiper, en Nynke Laverman trije koarte films
ûnder de titel

Rûzje Wyn

Ester Eva Damen maakte drie korte films in samenwerking met
Tsead Bruinja, Elmar Kuiper en Nynke Laverman
onder de titel

Fluister Wind

Ester Eva Damen made three short films in collaboration with
Tsead Bruinja, Elmar Kuiper and Nynke Laverman
with the title

Whisper Wind

Rûzje Wyn

Tsead Bruinja	AKSINT.....	7
	FOLDER OP FUNDA.....	8
	HOK FAN ROU.....	9
	BÊD.....	10
Elmar Kuiper	FAKMAN.....	11
	MINSKEWOLF	12
	LETTE BIKENTENIS.....	13
	DE GATTEN.....	14
	XVII.....	14
	14 JUNY.....	15
Nynke Laverman	AS DE FISKEN	15
	TICHTER.....	16
	DE WYN	17
	DE SINNE	18

Fluister Wind

Tsead Bruinja	ACCENT.....	20
	FOLDER OP FUNDA.....	21
	HOK VAN ROUW.....	22
	BED.....	23
Elmar Kuiper	VAKMAN	24
	MENSENWOLF	25
	LATE BEKENTENIS	26
	DE GATEN	27
	XVII.....	27
	14 JUNI.....	28
Nynke Laverman	ALS DE VISSEN	28
	DICHTER	29
	DE WIND.....	30
	DE ZON	31

Whisper Wind

Tsead Bruinja	ACCENT.....	33
	ON THE HOMES-FOR-SALE-SITE	34
	THE KENNEL OF GRIEF.....	35
	BED.....	36
Elmar Kuiper	PROFESSIONAL	37
	HUMANWOLF.....	38
	LATE CONFESSION.....	39
	THE HOLES	40
	XVII.....	41
	14th OF JUNE	41
Nynke Laverman	AS THE FISH	42
	CLOSER.....	42
	THE WIND.....	43
	THE SUN	44

9
R
D
E
N

AKSINT

ik gie nei skoalle yn de grutte stêd
besocht myn aksint te ferliezen
en ferlear mysels

yn ljouwert wie in jonge
fan bûten de stêd in boerke

ik waard âlder en dichter
skreau oer myn jeugd
en myn aksint kaam werom

wêr't ik net oer skreau
wie de begraffenis fan ús mem
mar ik soe it sa fertelle kinne
djip yn 'e nacht op 'e radio tsjin in man
mei in swier tsjechyske tongfal

in lange rige minsken rûn foar
myn snotterjende suster en ús heit del
en ik koe net gûle

mar doe't de mem fan myn bêste freon
har triennen net betwinge koe
bruts ik

der streamde in sleat yn my dy't in rivier wurde woe
in sleat dy't dreamde fan oseanen

FOLDER OP FUNDA

ien kear yn de safolle tiid sjoch ik op funda
nei it hûs dêr't ik berne bin

yn de wenkeamer dêr't ik as lyts mantsje
de deade rotten ûnder de flier weiluts
pronket de skou mei wyt-blauwe tegeltsjes

der stienen manlju op
mei in kroade of in hammer
en in frou dy't in amer wetter
út in put takele

ik mien ús mem te werkennen
op in foto

se stoarret troch it rútsje fan de nije oven
wêryn't grilpinnen rûntsjedraaie

ik tink spitich dat we aanst fuort moatte
omdat heit nij wurk hat

mar better foar syts
want dy wurdt nochal ris narre

hoech ik moai net mear mei har op te fytsen
at dy âldere jonges har nei skoaltiid
ôfsnije

it wie better dat we dêrwei gienen sei heit
der sieten skuorren yn de muorren
de boel fersakke

mar de ferboude pleats stiet der noch
is nei ús en fennema op 'e nij ferkocht
en sa knap oplape

NWAE

WVW

NEKEN

NEKEN

dat sas en ik sûnder de lotterij te winnen
der net oer nei hoege te tinken

hoewol

lykas begjin jierren tachtich is it krisis
ik ha noch wurk en bin sûn

en it ienige wat fersakket
oan heechfinne fjouwer

is de priis
op funda

Tsead Bruinja

HOK FAN ROU

mei in kratsje de man begjint de jûn
en it einiget om fjouwer oere mei de hannen
los fan it stjoer fan de fyts op de grutte dyk
it dirigearen fan de stjerren
mei de búk fol broadsje krocket
holle fol fan wa'tst al of net
op de bek

mei in hân gel begjint it
en it einiget om fiif oere nachts mei in sprong
oer it stek fan swembad it paradyske
oant ynstee fan in bomke
ien in drol op de dûkplanke leit
en de plysje komt

it begjint altyd te betiid
de bar noch mar krekt iepen
der is noch gjin kop

it begjint mei in oare frou

op de bank neist ús heit
de honger nei in eigen plak
de tinne muorkes
tusken kreakjende bêdsketten

twa skrutene mannen twa hûnen
yn it hok fan rou

it is in ferhaal dêr't op 'e nij
oerhinne skildere wurde kin

no't ik tsjien jier lang
alle jûnen itselde fanke in tút jou

yn in hûs fan mysels
en de bank

Tsead Bruinja

BÊD

de nammen dy'tst brûkst
foar it iten it bestek en it servys op tafel
binne net de earste nammen

dy't ik learde foar iten bestek en servys
en ast my oanrekkest rekkest soms
in hiel oar part fan my oan

as wêr't myn suske
my knypte at ik har narre hie
of wêr't ús mem my krekt
wat better wosk

wy sliepe yn itselde bêd
mar dines is koarter
en mines klinkt mear
as it mekkerjen fan in geit

jim heit en mem
jim pakes en beppes
se hjitte oars
se ha dy noait oankrûpt
in tút jûn
of in stryk om 'e kop
mei in rûch washantsje

wy libje yn deselde wrâld
ik krûp dy oan
jou dy in tút

foar dy dingen brûkst no
deselde nammen
dyn bêd en tuten
alle jierren wurde se
langer

Elmar Kuiper

FAKMAN

ik hie leard om in oar te ferdôvjen mei guod
dat de geast nuet makke en mocht de doar
fan 'e sepearar op 't slot dwaan

ik wie goederleausk en hie in serieuus petear
mei in jonge dy't wei fan Nirvana wie
ik liet him moai gewurde doe't er him suf
blowde en duct tape op 'e stopkontakten die

ik hie leard om in oar yn syn wêzen te litten
lykas de frou mei de ridel yn de kont, dy't
net op 'e moade en meager as in wynhûn
har antlit hielendal ûnder de stront smarde

ik wie in fakman en hie myn beropsgeheim,
rabbe net oer de feteraan mei Afghanistan
yn 'e holle, dy't bûten it sicht fan 'e mienskip
syn fatwa útspruts en kûgels op my ôffjurre

ik fielde my net oansprutsen doe't in oare man
yn 'e time out keamer as in fjildkat om him hinne
seach en rôp: o Heit yn 'e himel, yn jo hannen
betrou ik myn geast

Elmar Kuiper

MINSKEWOLF

ik ha him sjoen op de heechste etaazje fan in wite winkel
hy sloech routiid yn en rekkene fertriet djoer ôf

ik ha him skade yn it lette ljocht
yn in flau skynsel seach ik syn grauwe silhûet
hy beslikke de poaten fan in dier

yn 'e ploai en fêstberet slûpte hy de nachtbosk yn
it gûlen skuorde troch âlde dinnen
de knibbels knikten my

ik kaam op it lûd ôf
en sette grutte eagen op
foar my oer stie in minskewolf

hy woe syn grize pels ynruilje foar in read kostúm
dinnenullen stutsen as prikboerdpylken
yn 'e hûd fan it earme bist

ik ha him sjoen op 'e leechste etaazje fan in swarte winkel
hy gûlde: help my bêste man!

ik knypte de eagen ta
en seach hoe't de dea
him útbylde

LETTE BIKENTENIS

ik ha noait sein dat myn earste dei yn de psykiatry in snuffelstaazje op grut lankum ôfdieling 228 frijwat beskamsum wie ik ha noait sein dat ik samar omsneupte yn in dossier en lies dat it jiskeplak yn 'e broek it gewisse fan de stasi wie dat gorbatsjov in kriminele plasse hie mei reade KGB klysters en in marfol wyn en dat georg bush om dy reden de peace fersûpte en de plant yn syn white room ferdroegje liet dat ik noait sein ha dat myn earste wurkdei op grut lankum ôfdieling 151 deryn hakte omdat der in man mei smoarge neilen en in grut burd sei dat ik kristus wie en dat kristus oan it krús hingje moast dat in frou mei swarte tosken en swier opmakke eagen my tabiet do komst yn 'e hel en dat de hel in keamer is dêr't in breinlaam en hertliuw djoeie ik ha noait sein dat ik de wrâld in hou mei de klau jou noait sein dat ik in laam bin dat him ôfslachtsje lit troch de gnuvende kliber ik bin in tiger en moartsje ik bin it laam dat net harket nei it systeem nei it brein dat it hert opfret

ik ha noait sein dat pake my ris frege en jonge wat fûnst der fan ach pake it wie sa dreech ik kom der net trochhinne jo klassiker 'lette bikentenis' ha'k nea lêzen jo 'fjirtsjin dagen' krij ik net út wylst grut lankum leech en ferlitten de tinzen dêr noch stiif yn it wyt brijkje en op 'e muorren fan 'e separear de ferjitten boadskippen yn droege stront ik ben niet gek smeelappen jullie adam in krús in pylk en it getal fan de duvel jullie adam ik bin 41 jier en 181 dagen âld ha de eagen ticht rin wer troch de bedompte gong rûk oan de hospitalisearre siden fan jo boek it karakter spoeket my yn 'e holle om ha ik al sein dat cisordinol acutard in oaljefant sliepe litte kin dat jo bylzen yn de hungerwinter opstookte net benaud wiene foar de moffen de nulle is klear de nulle is skerp pake de BBB de boppeste bûtenste bilkwadrant it bêste spuitplak it docht net sear of wiene jo spookbenaud ik hâld de tomme en wiisfinger by de skacht fan de spuit en jei it guod yn it bil ik lûk de nulle út de spier ik ha wat fan jo bloed ik fiel my in rudige hûn

DE GATTEN

Dêr siet er. Mei syn mûle heal iepen, syn tonge
dy't my by fersin de gek oanstuts. Der hong in slanter
flibe oan syn kin. Wêrom't ik it hier sa koart
droech. Hoelang it lyn wie en hoe't it gie.

Earme oan 'e ierde bûne siel. Ik tocht: ik bin der no
om dy te helpen. No! Of spekte ik myn beurs?
Hold en droech ik my weardich as in pryster en wie dit
mar in spul. Hie er syn aai al lang útbret.

Seach er it noch sitten of moast de goede hoeder der
ek oan leauwe. Hij luts himsels stadich omheech.
Jezus, bisto it, stammere er, mei in stim dêr't
it mes him stomp op snijde. Hy seach my oan as hie 'k him

yn in neargeastich wâld te fûnling lein,
dêr't wjerwolven op 'e tosken knarsten,
hoarnûlen gûlden, wylde bargaen ferwrotten
de hoop op in better libben opjûn hiene.

Jezus, werhelle er, de flibe fan syn kin ôffeierend
en hy karde myn hân as in boekhâlder dy't my
op sleauwichheden trappearje woe. Mei it topke
fan syn wiisfinger folge er de libbensline en rôp:

De gatten, ik sjoch de gatten net!

Elmar Kuiper

XVII

Ik kin myn aura
net as in skyl
om dy hinne dwaan.

Do wriuwst mei de lofterhân
rûntsjes oer myn rjochterhân

en ik beken
dat ik troch de mins
hinne sjen kin.

Ik flústerje in rideltsje
sadat ik it tekoart
wer oanfolje.

Grut is de romte
dy't ik ynnim.

Elmar Kuiper

14 JUNY

it is gjin klompfoet
stienkeal
of swarte frucht

mar sobket
lustich
oan de fingers
fan myn útstutsen hân

Nynke Laverman

AS DE FISKEN

kom as de fisken
kalm mei iepen eagen
sûnder seare wurden
inkeld belleblaas

wit fan myn gefaren
sobje se net stikken

en lit in âld ferhaal
mar stil foarby gear
oan ús doar

sjoch nei wat der is
sjoch nei wat it seit
sjoch mei bleate eagen
wat it seit

kom as de fisken
koel en ademleas
sûnder seare wurden
inkeld belleblaas

Nynke Laverman

TICHTER

ik bin by dy sa ticht
fan tichter triedden
spint gjin web
gjin weefsel wint it
fan ús fingers
wynt him tichter
om it libben
bynt him tichter
op 'e hûd

ik bin by dy sa ticht
sa ticht fan taal
en fan ferstean
te gear dêr't flibe
en triennen minge
dêr't de grinzen
ús ferlitte
te ferjitten
fan it lichem
dat ús dielt
yn dy en my

sa ticht - sa ticht
kin net mear stikken
stik - stik de triedden tichter
fan triedden ticht
sa bin ik sa ticht
bin ik by dy
fan triedden ticht
sa bin ik

sa bûn
sa frij

Nynke Laverman

DE WYN

In waarmte skoot troch de doar asto deryn komst
De skuon mei krektens yn it rek as altyd de tas teplak
Mei deselde wurgens as juster op 'e skouders
Sikest yn myn eagen nei de frou dy'st troudest

Is sy der noch?

It ûngemak dat om dyn lippen spant
As ik fertel hoe't de wyn hjoed troch de beammen song
Hoe't de wyn mearstemmich troch de beammen song hjoed
En dat ik miende har liet te ferstean

Dat ik lang op it balkon stie te lústerjen te núnderjen
En lang om let sels stie te sjongen
Ik stie te sjongen mei de wyn! Tink dy ris yn!

Dat ik my optild fielde opnaam yn in famylje
Dat it fielde as famylje ja ferwanten fan lang lyn
Fan foar ús libben hjir begrypst in echter hechter thúsgemoel
As dat ik hjir oait hawwe sil sa'n grut ferskil begrypst?

Dyn lippen bliuwe stil

Dat ik ferklomme skrok
Fan de brânluft út 'e keuken
Dat de rys as in swarte koek droechsean wie
En dat ik sjen sil nei in klykje út 'e friezer

Dyn beferzen gesicht

Nynke Laverman

DE SINNE

Do komst deryn
De swiere wjukslach fan in swan yn 'e fierte
Faaist de dei ôf oan 'e matte
Setst de soargen mei de skuon del yn it rek
Besikest thús te kommen

En ik fertel dy net
Dat ik derút gie hjoed
Doe't de sinne op syn heechst
En it yn 'e hûs sa dreech
Dat ik gjin lucht mear krig'
By de fonteinen yn it park
Al myn klean útlutsen ha
Dat ik my kearde nei de sinne
Dat ik my lave oan it ljocht
Dat ik sa bliuwe woe
Dat ik sa bliuwe woe
Dat ik roppen ha om mem
Lûd roppen ha om mem
Om't ik sa lokkich wie
Om't ik sá lokkich wie

En ik fertel dy net
Dat se my thúsbrocht ha
Mei fjouwer man om't ik net woe
Om't it net hoegde om't it goed wie
Dat der doe ynienen bloed wie

Dat ik biten hie
Dat ik ien biet dy't foar de sinne stie
Syn jas stiif om my hinne die
My sûnder oerlis yn in buske smiet

En ik fertel dy net
Dat ik kâld twa minuten sit
En earlik wier net mear wit hoe't ik
Mei earms fan lead
De klean oankrigen ha
Dat ik út alle macht besykje
It fertriet net oer de râne
It fertriet deryn te hâlden
Yn te hâlden yn en yn

En ik fertel dy net
Dat der gjin iten is
Dat ik hoopje op in wûnder út 'e friezer
Dat ik aanst foar dy ûntteie kin
Tegearre mei dyn hert

Fluister Wind

Tsead Bruinja

ACCENT

ik ging naar school in de grote stad
probeerde mijn accent te verliezen
en verloor mezelf

in leeuwarden was een jongen
van buiten de stad een boertje

ik werd ouder en dichter
schreef over mijn jeugd
en mijn accent kwam terug

waar ik niet over schreef
was de begrafenis van mijn moeder
maar ik zou het zo kunnen vertellen
diep in de nacht op de radio tegen een man
met een zwaar tsjechische tongval

een lange rij familie liep langs
mijn snotterende zus en mijn vader
en ik kon niet huilen

maar toen de moeder van mijn beste vriend
haar tranen niet kon bedwingen
brak ik

er stroomde een sloot in mij die een rivier wilde worden
een sloot die droomde van oceanen

FOLDER OP FUNDA

een keer in de zoveel tijd kijk ik op funda
naar het huis waar ik ben geboren

in de woonkamer waar ik als klein mannetje
de dode ratten onder de vloer vandaan trok
pronkt de schouw met wit-blauwe tegeltjes

er stonden mannen op
met een kruiwagen of een hamer
en een vrouw die een emmer water
uit een put takelde

ik denk mijn moeder te herkennen
op een foto

ze staart door het raampje van de nieuwe oven
waarin grilpennen rondjes draaien

ik denk spijtig dat we straks moeten vertrekken
omdat vader nieuw werk heeft

maar beter voor syts
want die wordt nogal eens gepest

hoef ik mooi niet meer met haar op te fietsen
als die oudere jongens haar na schooltijd
afsnijden

het was beter te vertrekken zei vader
er zaten scheuren in de muren
de boel verzakte

maar de verbouwde boerderij staat er nog
is na ons en fennema opnieuw verkocht
en zo knap opgelapt

dat sas en ik zonder de loterij te winnen
er niet over na hoeven te denken

hoewel

net als begin jaren tachtig is het crisis
ik heb nog werk en ben gezond

en het enige wat verzakt
aan hoogvenne vier

is de prijs
op funda

Tsead Bruinja

HOK VAN ROUW

met een kratje de man begint de avond
en het eindigt om vier uur met de handen
los van het stuur van de fiets op de snelweg
het dirigeren van de sterren
met de buik vol broodje kroket
hoofd vol van wie je al dan niet
op de bek

met een hand gel begint het
en het eindigt om vijf uur 's nachts met een sprong
over het hek van zwembad it paradyske
tot in plaats van een bommetje
iemand een drol op de duikplank legt
en de politie komt

het begint altijd te vroeg
de bar nog maar net open
er is nog geen kop

het begint met een andere vrouw

op de bank naast mijn vader
de honger naar een eigen plek
de dunne muurtjes
tussen krakende bedschotten

twee schuchtere mannen twee honden
in het hok van rouw

het is een verhaal waar opnieuw
overheen kan worden geschilderd

nu ik tien jaar lang
alle avonden hetzelfde meisje een kus geef

in een huis van mijzelf
en de bank

BED

de namen die je gebruikt
voor het eten het bestek en het servies op tafel
zijn niet de eerste namen

die ik leerde voor eten bestek en servies
en wanneer je me aanraakt raak je soms
een heel ander deel van me aan

dan waar mijn zusje
me kneep als ik haar had geplaagd
of waar mijn moeder me net
wat beter waste

wij slapen in hetzelfde bed
maar het jouwe is korter
en het mijne klinkt meer
als het mekkeren van een geit

Tsead Bruinja

je vader en moeder
je opa's en oma's
ze heten anders

ze hebben je nooit zo vastgehouden
een kus gegeven
of je gezicht gewassen
met een ruw washandje

wij leven in dezelfde wereld
ik hou je vast
geef je een kus

voor die dingen gebruik je nu
dezelfde namen

je bed en kussen
ieder jaar worden ze
langer

Elmar Kuiper

VAKMAN

ik had geleerd om een ander te verdoven met spul
dat de geest tam maakte en mocht de deur
van de separeer op slot doen

ik was goed van vertrouwen en had een serieus gesprek
met een jongen die enthousiast over Nirvana was
ik liet hem mooi met rust toen hij zich suf
blowde en duct tape op de stopcontacten deed

ik had geleerd om een ander in zijn wezen te laten
net als de vrouw die geen moment stil kon zitten,
niet modebewust en mager als een windhond
haar gezicht helemaal onder de stront smeerde

ik was een vakman en had mijn beroepsgeheim,
roddelde niet over de veteraan met Afghanistan
in zijn hoofd, die buiten het zicht van de gemeenschap
zijn fatwa uitsprak en kogels op me afvuurde

ik voelde me niet aangesproken toen een andere man
in de time out kamer als een wilde kat om zich heen
keek en riep: o Vader in de hemel, in uw handen
durf ik mijn geest te verlaten

Elmar Kuiper

MENSENWOLF

ik heb hem gezien op de hoogste etage van een witte winkel
hij sloeg rouwtijd in en rekende verdriet duur af

ik heb hem geschaduwd in het late licht
in een flauw schijnsel zag ik zijn grauwe silhouet
hij belikte de poten van een dier

in de plooi en vastberaden sloop hij het nachtbos in
het gejank scheurde door oude dennen
mijn knieën knikten

ik kwam op het geluid af
en zette grote ogen op
tegenover me stond een mensenwolf

hij wilde zijn grijze pels inruilen voor een rood kostuum
dennennaalden staken als prikbordpijlen
in de huid van het arme beest

ik heb hem gezien op de laagste etage van een zwarte winkel
hij huilde: help mij beste man!

ik kneep m'n ogen dicht
en zag hoe de dood
hem zichtbaar maakte

LATE BEKENTENIS

ik heb nooit gezegd dat mijn eerste werkdag in de psychiatrie een snuffelstage op groot lankum afdeling 228 nogal ongemakkelijk was ik heb nooit gezegd dat ik zomaar rondneusde in een dossier en las dat de asplek op de broek het geweten van de stasi was dat gorbatsjov een criminele schedel had met rode KGB merels en een meer vol wijn en dat george bush om die reden de vrede verzoep en de plant in zijn witte kamer liet uitdrogen dat ik nooit gezegd heb dat mijn eerste werkdag op groot lankum afdeling 151 erin hakte omdat een man met vieze nagels en een grote baard zei dat ik christus was en dat christus aan het kruis hangen moest dat een vrouw met zwarte tanden en zwaar opgemaakte ogen me toebeet jij gaat naar de hel en dat de hel een kamer is waar een breinlam en hartenleeuw van bil gaan ik heb nooit gezegd dat ik de wereld een houw met de klauw geef nooit gezegd dat ik een lam ben dat zich laat afslachten door de lachende menigte ik ben een tijger en brul ik ben het lam dat niet luistert naar het systeem naar het brein dat het hart opvreet

ik heb nooit gezegd dat opa me ooit vroeg zoon wat vond je ervan ach opa het is zo droog ik kom er niet doorheen uw klassieker 'lette bikentenis' heb ik nooit gelezen uw 'fjirtsjin dagen' krijg ik niet uit terwijl groot lankum leeg en verlaten de gedachten daar nog stijf in het wit brallen en op de muren van de separeercel de vergeten boodschappen in droge stront ik ben niet gek smerlappen jullie adam een kruis een pijl en het getal van de duivel ik ben 41 jaar en 181 dagen oud doe de ogen dicht loop weer door de bedompte gang snuffel aan de gehospitaliseerde pagina's van uw boek het personage spookt in mijn hoofd heb ik al gezegd dat cisordinol acutard een olifant kan laten slapen dat u bielzen in de hongerwinter opstookte niet bang was voor de moffen de naald is klaar de naald is scherp opa de BBB het bovenste buitenste bil kwadrant de beste injectieplek het doet geen pijn of was u spookbenauwd ik houd mijn duim en wijsvinger bij de schacht van de naald en spuit het spul in de bil ik trek de naald uit de spier ik heb wat van uw bloed ik voel me een schurftige hond

DE GATEN

Daar zat hij. Met zijn mond half open, zijn tong
die me onbedoeld de gek aanstak. Er hing een sliert
speeksel aan zijn kin. Waarom ik mijn haar zo kort
droeg. Hoelang het geleden was en hoe het ging.

Arme aardegebonden ziel. Ik dacht: ik ben er nu
om je te helpen. Nu! Of spekte ik mijn portemonnee?
Gedroeg ik me waardig als een priester en was dit
slechts gespeeld. Had hij zijn ei allang uitgebroed.

Zag hij het nog zitten of moest de goede hoeder er
ook aan geloven. Hij hees zich langzaam overeind.
Jezus, bent u het, stamelde hij, met een stem waarop
het mes zich bot sneed. Hij keek me aan alsof ik hem

in een naargeestig woud te vondeling had gelegd,
waar weerwolven met hun tanden knarsten,
ransuilen huilden, everzwijnen uit gewroet
de hoop op een beter leven hadden opgegeven.

Jezus, herhaalde hij, het kwijl van zijn kin afvegend
en hij keurde mijn hand als een boekhouder die me
op slordigheden wilde betrappen. Met het topje
van zijn wijsvinger volgde hij de levenslijn en riep:

De gaten, ik zie de gaten niet!

XVII

Ik kan mijn aura
niet als een schil
om je heen doen.

Je wrijft met je linkerhand
rondjes over mijn rechterhand

en ik beken
dat ik door de mens
heen kijken kan.

Ik fluister een riedeltje
zodat ik het tekort
weer aanvul.

Groot is de ruimte
die ik inneem.

Elmar Kuiper

14 JUNI

het is geen klompvoet
steenkalf
of zwarte vrucht

maar sabbelt
lustig
aan de vingers

van mijn uitgestoken hand

Nynke Laverman

ALS DE VISSEN

kom als de vissen
kalm met open ogen
zonder zere woorden
enkel bellenblaas

weet van mijn gevaren

sabbel ze niet stuk
en laat een oud verhaal
maar stil voorbij gaan
aan onze deur

kijk naar wat er is
kijk naar wat het zegt
zie met blote ogen
wat het zegt

kom als de vissen
koel en ademloos
zonder zere woorden
enkel bellenblaas

Nynke Laverman

DICHTER

ik ben bij jou zo dicht
van dichters draden
spint geen web
geen weefsel wint het
van onze vingers
windt zich dichters
om het leven
bindt zich dichters
op de huid

ik ben bij jou zo dicht
zo dicht van taal
en van verstaan
te gaan waar spuug
en tranen mengen
waar de grenzen
ons verlaten
te vergeten
van het lichaam

dat ons deelt
in jou en mij

zo dicht – zo dicht
kan niet meer stuk
stik – stik de draden dichter
van draden dicht
zo ben ik
zo dicht ben ik bij jou
van draden dicht
zo ben ik

zo gebonden
zo vrij

Nynke Laverman

DE WIND

Een warmte schuift door de deur als jij binnenkomt
De schoenen met precisie in het rek als altijd, de tas ernaast
Met dezelfde vermoeidheid als gisteren op je schouders
Zoek je in mijn ogen naar de vrouw die je trouwde

Is zij er nog?

Het ongemak dat om je lippen spant als ik vertel
Hoe de wind vandaag door de bomen zong
Hoe de wind meerstemmig door de bomen zong vandaag
En dat ik meende haar lied te verstaan
Dat ik lang op het balkon stond te luisteren
Te neuriën en uiteindelijk zelf stond te zingen
Ik stond te zingen met de wind, stel je voor!

Dat ik me opgetild voelde, opgenomen in een familie
Dat het voelde als familie ja, verwanten van lang geleden
Van voor ons leven hier, begrijp je, een echter hechter thuisgevoel
Dan dat ik hier ooit zal hebben, zo'n groot verschil, begrijp je?

Jouw lippen blijven stil

Dat ik verkleumd schrok van de brandlucht uit de keuken
Dat de rijst als een zwarte koek droog gekookt was
En dat ik zal kijken naar een kliekje uit de vriezer

Jouw bevroren gezicht

Nynke Laverman

DE ZON

Jij komt binnen
De zware vleugelslag van een zwaan in de verte
Je veegt de dag af aan de mat
Zet de zorgen met je schoenen in het rek
Probeert thuis te komen

En ik vertel je niet
Dat ik naar buiten ging vandaag
Toen de zon op zijn hoogst
En het in huis zo benauwd
Dat ik geen lucht meer kreeg
Bij de fontein in het park
Al m'n kleren uitgetrokken heb
Dat ik me keerde naar de zon
Dat ik me laafde aan het licht
Dat ik zo wilde blijven
Dat ik zo wilde blijven
Dat ik geroepen heb om mama
Luid geroepen heb om mama
Omdat ik zo gelukkig was
Omdat ik zo gelukkig was

En ik vertel je niet
Dat ze me thuis hebben gebracht
Met vier man omdat ik niet wilde
Omdat het niet hoefde omdat het goed was

KOMT
Dat er toen ineens bloed was
Dat ik gebeten had
Dat ik iemand beet
Die voor de zon stond
Zijn jas stijf om me heen trok
Me zonder overleg in een busje smeed

En ik vertel je niet
Dat ik koud twee minuten zit
En eerlijk waar niet meer weet
Hoe ik met armen van lood
M'n kleren aan heb gekregen
Dat ik uit alle macht probeer
Het verdriet niet over de rand
Het verdriet erin te houden
In te houden in en in

En ik vertel je niet
Dat er geen eten is
Dat ik hoop op een wonder uit de vriezer
Dat ik straks voor je kan ontdooien
Samen met je hart
BETIJD
MAAR KREKT IE
EEN KOP
I IN OARE FROL
NEIST ÚS HEIT

Whisper Wind

Tsead Bruinja

Translation: Michele Hutchison

ACCENT

I went to school in the big city
attempted to lose my accent
and lost myself

in leeuwarden a boy
from outside the city was a yokel

I grew up and became a poet
wrote about my youth
and my accent came back

what I didn't write about
was our mam's funeral
but I could tell it like this
late at night on the radio to a man
with a heavy czech accent

a long line of folks walked past
my sniffing sister and our dad
and I could not cry

but when my best friend's mam
broke down in tears
I cracked

a ditch that wanted to be a river flowed inside me
a ditch that dreamt of oceans

ON THE HOMES-FOR-SALE SITE

every now and then I go to the homes-for-sale site
and look up the house where I was born

in the sitting room where as a little fella
I'd tug the dead rats out from under the floor
the fireplace with its blue-and-white tiles looks pretty

there are little men on it
with wheelbarrows and hammers
and a lady hauling a bucket of water
out of a well

I think I can make out our mam
on a photo
she peers through the window in the new oven
with its rotating spits

it's a shame we have to leave soon I think
because dad has a new job
but it's better for syts
she's getting some slack

saves me from having to cycle with her
all those older boys swerving in front of her
after school

dad said it was better to move
there were cracks in the walls
and subsidence

but the renovated farmhouse is still standing
it was sold again after us and fennema
and so nicely fixed up

that without winning the lottery
sas and I can't even consider it

although

we're back in an economic crisis just like the '80s
I'm fit and I have a job

and the only thing subsiding
at 4 hoogvenne

is the price
on the homes-for-sale site

Tsead Bruinja

Translation: Michele Hutchison

THE KENNEL OF GRIEF

the evening starts each man with his own crate
and ends at 4am with no-handed
cycling along the main road
conducting the stars
bellies filled with croquettes
minds filled with whoever you kissed
or didn't

it starts with a handful of hair gel
and ends at 5am with a leap
over the swimming pool's gates our paradise
until instead of a dive-bomb
someone does a shit on the diving board
and the police come

it always starts too early
the bar only just open
and no soul to be seen

it starts with another woman
next to my father on the settee
hunkering after my own space
the thin walls
between squeaking bedsteads

two timorous men two dogs
in the kennel of grief

it's a story that can be painted over
again and again

now I've been giving the same girl a kiss
each night for ten whole years

in a house I own
together with the bank

BED

Tsead Bruinja
Translation: Michele Hutchison

the names you use
for cutlery our local dishes and the dinner plates
are not the first names

that I learned for cutlery food and plates
and when you touch me sometimes you touch
a completely different part of me

to the spot my sister
pinched when I teased her
or right where our mam
gave me a good scrub

we sleep in the same bed
but yours is shorter

and mine sounds more like
the bleating of a goat

your heit and mem
your pakes and beppes
have different names

they never cuddled you
kissed you like that
or scrubbed your face
with a scratchy flannel

we live in the same world
I hold you tight
give you a kiss

you use the same names now
for those things

your bed and pillow
grow longer
each year

Elmar Kuiper

Translation: David Colmer

PROFESSIONAL

I had been taught to numb another with stuff
that tamed the soul and was allowed to lock
the door of the seclusion room

I was trusting and held a serious conversation
with a boy who had a passion for Nirvana
I let him be when he dulled himself with
blowing and put duct tape on the sockets

I had been taught to leave another alone

like the woman who couldn't sit still for a moment, who,
unfashionable and scrawny like a greyhound
smeared crap all over her face

I was a professional and had my confidentiality,
didn't gossip about the veteran with Afghanistan
inside his head, who, outside of society's sight,
declared his fatwa and fired bullets at me

I did not feel responsibility when another man
in the time out room looked around like a wild cat
and called out: o Father in heaven, in your hands
I place my soul

Elmar Kuiper

Translation: Sanne Greijdanus

HUMANWOLF

I saw him on the top floor of a white store
he stocked mourning and asked a high price for grief

I shadowed him in the late light
in a dim gleam I saw his ashen silhouette
he was licking the paws of an animal

gravely and determined he crept inside the night forest
the wailing tore through the old pines
my knees were trembling

I approached the sound
and opened my eyes wide
in front of me stood a humanwolf

he wanted to trade his gray fur for a red costume
pine needles stuck like thumbtacks
in the skin of the poor beast

I saw him on the bottom floor of a black store
he cried: help me dear sir!

I squeezed my eyes shut
and saw how Death
portrayed him

Elmar Kuiper

Translation: David Colmer

LATE CONFESSION

I never said that my first day of psychiatry work experience on Ward 228 at Grut Lankum was rather embarrassing I never said that I just happened to snoop around in a file and read that the ash spot on the trousers was the Stasi's conscience that Gorbachev had a criminal skull with red KGB blackbirds and a lake full of wine and that was why George Bush drowned peace and left the plant in his white room to dry out I never said that my first workday on Ward 151 at Grut Lankum hit hard because a man with filthy nails and a big beard said that I was Christ and Christ had to hang on the Cross a woman with black teeth and kohled eyes snapped at me you're going to hell and hell is a room where a brainlamb and dearlion frolic I never said I was going to wallop the world never said I'm a lamb that lets itself be slaughtered by the pecking masses I'm a lion and roar I am the lionlamb that doesn't obey the system the brain that eats the heart

I never said that Grandpa once asked me son what did you make of it ah Grandpa it's so hard I can't get through it I've never read your classic 'Lette Bikentenis' I pick up your 'Fjirtsjin Dagen' now while Grut Lankum's empty and abandoned the blustering thoughts still starched white and the forgotten messages smeared in dry shit on the walls of the padded room I'm not mad you bastards your Adam a cross an arrow and the number of the devil your Adam I am 41 years and 181 days old eyes closed walking again through the musty hall sniff the hospitalised pages of your book the character haunts my mind did I already say that Cisordinol Acutard will knock out an elephant or that

you fed the stove with sleepers through the last winter of the war not
scared of the krauts the needle is ready the needle is sharp Grandpa
the UOQ the upper outer quadrant of the buttock the best injection
spot it doesn't hurt or were you scared to death I hold my thumb and
index finger close to the shaft of the needle and squirt the stuff in the
buttock pull the needle out of the muscle I have some of your blood I
feel like a mangy dog

Elmar Kuiper

Translation: David Colmer

THE HOLES

There he was. Mouth hanging open, tongue
unintentionally protruding to mock me. A thread
of saliva hanging from his chin. Why did I keep my hair
so short. How long ago was it and how did it go.

Pour earthbound soul. I thought: I'm here now
to help you. Now! Or was I lining my pockets?
Was my bearing dignified like a priest's and was this
just an act. His plan was long since hatched.

Did he have hope left or did the good shepherd need
to face facts too? He rose up slowly.
Is that you Jesus, he stammered, in a voice to blunt
the sharpest blade. He looked at me as if I

had abandoned him as a baby in a dismal wood,
where werewolves gnash their teeth and
owls howl, where wild boars had dug up everything
and abandoned hope of a better life.

Jesus, he repeated, wiping the dribble off his chin
and studying my hand like a bookkeeper trying
to catch me out at mistakes. With the tip
of his index finger he followed the lifeline and cried:

The holes, I can't see the holes!

XVII

I can't wrap my aura
like a peel
around you.

You use your left hand
to rub circles on my right hand

and I admit
that I can look
through human beings.

I whisper a small tune
so I can fill up
the lack.

Large is the space
that I take up.

14th OF JUNE

It is no clubfoot
mummified calf
or black fruit

but sucks
gleefully
on the fingers

of my outstretched hand

AS THE FISH

come as the fish
calmly with eyes wide open
without sore words
only blowing bubbles

be aware of my dangers
don't suck them to bits
and let an old story
just quietly pass by
our door

look at what is there
look at what it says
see with the naked eye
what it says

come as the fish
cool and breathless
without sore words
only blowing bubbles

CLOSER

I am with you so close
No web of tighter threads
Is spun
No tissue wins
From what our fingers weave
Winds itself more tightly
Round life
Binds itself
So close to the skin

I am with you so close
So language-close poet's close
So close to understanding
Going where spittle
And tears mingle
Where the borders
Leave us
So we forget
The body
That separates us
Into you and me

So close – so close
Beyond breaking now
Tighten – tighten the stitching
Of tightest thread
Am I
So close am I to you
Of tightest thread
Am I

So bound
So free

Nynke Laverman
Translation: Judith Wilkinson

THE WIND

A warmth slides through the door when you come in
Your shoes neatly tidied away your bag in the right place
With yesterday's weariness still on your shoulders
You search in my eyes for the woman you married

Is she still there?

Uneasy, your face tenses up round your lips
As I tell you how the wind sang through the trees today

How the polyphonic wind sang through the trees
And how I was convinced I understood her song

How I lingered on the balcony listening humming
And finally stood singing there myself
I was singing with the wind! Imagine!

How I felt buoyed up included in a family
That truly felt like family like kin from long ago
Before our life here you know a closer truer belonging
Than I'll ever feel here such a difference you know?

Your lips remain silent

How I started to feel cold
And suddenly smelt burning in the kitchen
The rice had cooked down to a dry black cake
So I'll look for some leftovers in the freezer

Your frozen face

Nynke Laverman

Translation: Judith Wilkinson

THE SUN

You come in
The heavy wingbeat of a swan in the distance
You wipe your day off on the mat
You put your worries and your shoes in the rack
You are trying to come home

And I don't tell you
How I went out today
When the sun at its peak
And the house so stifling I couldn't breathe
How I took off all my clothes
At the fountains in the park

How I turned to the sun
To drink in the light
How I wanted to stay like that
How I wanted to stay like that
How I called out for mum
Called loudly for mum
Because I was so happy
Because I was so happy

And I don't tell you
How they brought me home
It took four men because I refused
For there was no need for it was all right
And suddenly there was blood
For I had bitten
I'd bitten a man who was blocking out the sun
Who wrapped his coat tightly round me
And pushed me into a van

And I don't tell you
I've only just got back here
And honestly don't remember
How I got dressed
With arms of lead
How I'm trying with all my might
Not to let the sadness overflow
To hold in the grief

Hold it in and in and in

And I don't tell you
There's nothing to eat
How I'm hoping for a miracle from the freezer
To defrost for you
Together with your heart

Dit projekt is makke mei stipe fan | Dit project is mogelijk gemaakt met steun van

| This project is made possible with the support of : Afûk, Douwe Kalmastifting, Explore the North , Feitsmafûns, Fonds 21, de Gemeente Leeuwarden, Leeuwarden City of Literature, het Nederlands Filmfonds, Omrop Fryslân, Perdu, Provinsje Fryslân, Stichting la Jetée, Stifting Alde Fryske Tsjerken, Stifting Arjen Witteveen Fûns, Stifting FLMD, Tresoar

Tank oan | met dank aan | thanks to : De Productie (René Goossens en Annemiek van Gorp), Fogelsangh State, Het Fries Film Archief, Het Lage Noorden, Speelpark Sybrandy

Gon Ariëns & Arie Teunissen, Joris Berger, Peter Delpeut, Srdjan Fink, Tom de Groot, Sabrina Huth, Rienk Nicolai, Bert Oosterveld, Sytze Pruiksma, Tigers fan Greonterp, Piter Tjeerdsma, ZEA ...**en in protte oaren | en vele anderen | and many others**

Foarmjouwing & Untwerp sjabloanletter | vormgeving & ontwerp sjabloonletter

| graphic design & design stencilled letter : Melle Hammer

FONDS 21

When I was ten years old, my parents moved from busy Amsterdam to Friesland, a small house in the green flat landscape. Suddenly everything changed: I went from a Montessorischool to a village school, I landed in the middle of the Frisians, attended a large secondary school in Harlingen – later festively renamed RSG Simon Vestdijk in my presence. The transition couldn't have been bigger, it was as if I had entered the time machine or been beamed to another planet. During this period I built up a love-hate relationship with Friesland: The smell of manure can still give me a deep feeling of coming home. That smell brings you down to earth. The wide open landscape offers a space that you can long for in the Netherlands. Fierce wind under the roof tiles sounds like a lullaby to me. A bike ride to the dike clears your head. The lapping of the sea against the basalt blocks brings comfort.

And then there is also the strong opposition to the province. One of those streets with traffic barrier poles, the Blokker and a small Hema. As if I was always cycling to school against the wind. A deep sense of loneliness. The people, straightforward, but certainly not always open-minded. The headmaster sometimes beat the children, hidden in the corridor. I remember how the farmer's wife, one of our only neighbors, would raise her curtains and make a remark to a passer-by: 'There's a black one.' And so the children in my class could also say to me: 'Do bist in aparte.' You are different... you are an outsider...

I have always liked the Frisian language and although I never fully learned to speak or write it, I can understand it very well. I remember that at the age of ten I was the only one in my class to do a spelling bee without mistakes, not because I had ever heard the words, but because I had a good visual memory. I climbed up the pecking order among the children by occasionally shouting

something in Frisian, it was pure self-defense, 'ôfbliuwe' (get off) I called out as they pulled my hair until one of us gave up: I had to fight for my place and language played a part in that. Hearing that language very quickly brings back forgotten feelings, as scents can do to memory.

Recently I returned to Friesland with the camera to find a new relationship with it. How do I look at the landscape, the people? It was an intense experience in which I reconnected with movement and stillness in the landscape. The raging of white windmill blades against a dark sky, sheep droppings on the dike, the boat leaves for Vlieland over the water. Salty wind. It wasn't about a nostalgic trip for me, but rather about connecting with a time that I had set apart in my life.

That is why I started collecting images and notes. Can I make a new connection now, in this time? *Rûzje, rûzje, wyn / Sjong dat liet fan wiere minne (...)* Wind, whisper, sing that song of true love, is the first line of a Frisian song. I started reading Frisian poems, amazed that I could understand it and read it aloud, although I can't think of those words myself. For me it is the language of the subconscious. And the poets act as a kind of guide in this.

And as I drive along the dike with my Volkswagen van, while I park that van at a point called Zwarte Haan, where large groups of white birds seem to skate over the mud plain, while I secretly spend the night in that van on the dike, I realize that I was homesick for a land where I never belonged, where I have always remained *import*, for Friesland.

Ester Eva Damen

Whisper Wind